

Policie Československé republiky

Policie Československé republiky v organizačních rysech v první fázi svého vývoje navázala sice na předpřevratovou policejní organizaci, ale velice rychle je jednak plně rozvinula a jednak postavila na úplně jiné, a to demokratické základy. Právě tento rys ji jasně odlišoval od předcházející policejní organizaci. Ale nebyl to její jediný rys. Některé předcházející kořeny se jí nepovedlo protrhat. A tak vedle sebe i nadále existovaly tři, na sobě nezávislé organizační prvky – policie, četnictvo a obecná policie. Druhým problémem byla odlišná východiska její činnosti. Policie na území Slovenska vycházela totiž z vlastních kořenů a měla tendenci vyvíjet se poněkud jiným směrem, jako česká, i když jejich základna byla totožná. Úplně jiné to bylo na Podkarpátí, kde bylo nutné tuto organizaci od základů nově vbudovat. Největším problémem pro celou republiku se nakonec stalo nezvládnuté národní hnutí, zejména v sudeto-německém pohraničí, kde bylo nutné postupovat stále rázněji, aby nedošlo k rozbití ČSR zvnitřka. Hnacímotorem mnoha těchto pohybů se stal dopad světové hospodářské krize na naši ekonomiku a společnosti po roce 1929. Tato událost rozdělila dějiny Policie I. ČSR do dvou etap. První – skutečně pokojnou i přes problémy let 1918-1920 a v jistém slova smyslu i budovatelskou. Druhá byla poznamenána rostoucím napětím v pohraničí, vnějšími zásahy do vývoje v ČR, která skončila rozbitím republiky a okupací Čech a Moravy hitlerovským Německem. Tím naše policie vstoupila do třetí etapy svého vývoje, kdy byla degradována na pomocný policejní orgán. Vše si ale vynahrádila v protifašistickém odboji na konci války, do kterého se plně zapojila a sehrála svou nezastupitelnou funkci.

Policie československá

Národní výbor, který se až nečekaně dostal v ten den k moci, nezaváhal a hned si svým tzv. recepčním zákonem z 28. října 1918 (č. 11/1918 Sb.) o zřízení samostatného státu československého, podřídil všechny orgány a instituce na území nově vznikajícího Československa. „Všechny úřady samosprávné, státní a župní,“ stojí v něm, „ústavy státní, zemské, okresní, župní a obecné jsou podřízeny národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají podle dosud platných zákonů a nařízení.“ Současně bylo prohlášeno: „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti.“

V praxi, a zejména v regionech, to bylo poněkud jiné. Vznikaly různé Národní výbory nebo Národní rady, které v místech svého působení přebíraly moc od stávající správní struktury a pro svou ochranu si vytvářely různé ozbrojené organizace s různými názvy,

nejčastěji Národní nebo Revoluční gardy či Stráže. Obdobná situace vládla v českém a moravském pohraničí, kde vznikaly místní německé organizace, usilující o odtržení těchto území od vznikající Československé republiky. Také zde se formovaly místní ozbrojené skupiny, které přebíraly moc od tamních četníků, nebo se místní četnické útvary, složené z Rakušanů a Němců, přidávaly na jejich stranu. Ani situace na Slovensku nebyla jiná. V revolučním nadšení zde převzaly moc místní Národní výbory a jejich ozbrojené gardy, ale jen co se maďarská státní moc po několika dnech vzpamatovala, tyto výbory a gardy rozehnala nebo pozatýkala a na celém území Slovenska obnovila svoji moc.

Pro potřeby nového státu byly na území Čech a Moravy 28. října 1918 rovněž převzaty státní policie, četnictvo a obecní policie. Rozhodující vliv ale z těchto tří bezpečnostních složek mělo četnictvo. Počet státní policie mimo Prahu a policií obecných byl vzhledem k nastávajícím úkolům více méně zanedbatelný.

Přesto k jejich absolutnímu převzetí nedošlo. Pražskou policii již po několika dnech houfně opouštěli Rakušané, kteří v Praze neviděli svou budoucnost a navíc, situace v historickém Rakousku byla tak nejistá, že se Rakušané raději vraceli domů, ve snaze uhájit svůj tamní majetek. Stejný pohyb nastal také v Německu. Pražský policejní ředitel Gottfried Kunz se rovněž rozhodl Prahu opustit, ale nehodlal odejít s prázdnými rukami. Již 27. října 1918 obdržel z Vídně rozkaz, aby byl archiv pražské policie zabalen do beden a odvezen do Vídně, ale tento pokus o svéráznou „skartaci“ byl zmařený a archiv zůstal v Praze.

Do čela pražské policie, tedy do funkce pražského policejního ředitele, byl proto velice rychle již 30. října 1918 postavený Richard Bienert, který začínal v roce 1906 službou na okrese (obvodě), pak působil jako koncipista, pak od roku 1916 pracoval pro Státní (politickou) policii a počátkem roku 1918 se stal členem prezidia Státní policie. Činnost policie tedy velice dobře znal a současně prokazoval dobré organizační vlastnosti. V průběhu války navázal kontakty na největší českou odbojovou skupinu – Maffii, podepsal s jejími představiteli dohodu o spolupráci, takže byl pro tuto funkci v nových podmínkách ideálním adeptem.

Jedním z jeho prvních nařízení byl pokyn, aby si pražští strážníci strhli z klobouků černé chocholy z peří, (kvůli, kterým jim lidé slangově říkali „chlupatí“) a tím dali najevo, že již nejsou policisté rakouští, ale čeští.

Činnost jeho nových podřízených, zejména z jeho původního pracoviště, ale bylo nutné nejdříve důkladně prošetřit. První prověřková komise vznikla při revolučním národním shromáždění 12. prosince 1918 pod názvem Výbor pro prozkoumání zabaveného policejního archivu pražského. Úzce spolupracoval s Výborem pro potrestání válečných viníků, který byl

ustanovený 14. ledna 1919. Prověrky ale nevedly k zásadním personálním změnám. Čeští policejní úředníci, kterých na Policejním ředitelství mnoho nebylo, protože převahu zde před 28. říjnem měli Němci a Rakušané, povětšinou zůstali na svých místech. Ze svých postů a často i z Prahy ale museli ti, na kterých se upíraly kritické oči mnoha běžných lidí. Ale ani oni policii jako takovou neopustili. Příkladem jsou osudy dvou vrchních komisařů Státní (politické) policie JUDr. Jaroslava Klímy a Karla Slavička, kteří se významným způsobem kompromitovali v boji proti českému národnímu hnutí. K. Slaviček zde sloužil od roku 1904 a J. Klíma od roku 1915.

Výborům se nepodařilo prokázat jejich aktivní roli v této činnosti, protože se úspěšně bránili tím, že za hlavní viníky označili své rakouské a německé kolegy, kteří již Prahu opustili. Výbory proto nejdříve souhlasily s jejich dočasnou službou a nakonec jim povolily v činné službě zůstat, ne však v Praze. J. Klíma se později dokonce stal zemským policejním ředitelem na Podkarpatské Rusi. K. Slaviček odešel do Bratislavy, kde stávající policejní kapitanát proměnil v Policejní ředitelství. Na Slovensku našel útočiště také K. Kříkava, který nastoupil do resortu státní administrativy vlády dr. V. Šrobára vedeným dr. M. Ivankou, kde měl na starosti jak policii, tak četnictvo (žandárstvo).

Situace na Slovensku ale byla mnohem komplikovanější než v českých zemích. Maďarská moc musela být nejdříve z jeho území ke konci roku 1918 vytlačena vojenskou silou, kombinovanou s diplomatickým nátlakem vítězných států Dohody. V červenci 1919 byla ze Slovenska přinucena k ústupu vojska Maďarské republiky řad, která na 2/5 slovenského území, jež v červnu obsadila, zřídila Slovenskou republiku rad. Její ministerstvo vnitra (komisariát pre veci vnútorné) vedl. Jozef Sluka a výkon služby zajišťovala Červená stráž.

Resort ministerstva vnitra v průběhu celé první ČSR, drželi v rukou agrárníci (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu). Prvním z nich byl Antonín Švehla, který ji zastával v čase od 14. listopadu 1918 do 15. září 1920 a s jeho jménem je spojený přechod od bezpečnostních orgánů rakousko-uherských v orgány československé.

V lednu 1919 stanovil novou strukturu svého ministerstva, které se pak dělilo na prezidium a 16 oddělení, soustředěných do čtyř odborů. První zahrnoval záležitosti ústavní, zákonodárné, organizace úřadů, záležitosti Národního shromáždění a věci mezinárodních smluv, II. odbor věci policie v nejširším slova smyslu, sčítání lidu, věci matriční a konzulární, III. odbor věci vojenské a četnické a nakonec IV. odbor věci jazykové a finanční.

Současně byly rozpuštěny všechny Národní výbory a jejich gardy a byl v I. stolici obnovený systém okresních hejtmanství s novým názvem Okresní správy politické a v II.

stolici místodržitelství, přejmenované na Zemské správy politické. Do jejich kompetenci patřila také kompetence policejní.

Z hlediska policejních pravomocí i nadále existovaly úřady s povšechnou policejní pravomocí – ministerstvo vnitra a jemu podřízené politické úřady (zemské a okresní správy politické) a státní policejní úřady (policejní ředitelství a komisařství) a úřady se zvláštní policejní pravomocí (baňské, plavební, železniční úřady atd.). V čele policejních úřadů stáli civilisté s právnickým vzděláním, kteří v plném rozsahu odpovídali za jejich činnost. Policejní ředitelé podléhali zemským orgánům a ministrovi vnitra, správcové policejních komisařství, také okresnímu hejtmanovi. Jejich působnost se vždy vztahovala k příslušnému regionálnímu obvodu, když byl obvod příliš rozsáhlý, dělil se na okrsky s okrskovými policejními komisařstvími. Policie pečovala o zachování veřejné bezpečnosti, pořádku a pokoje, bezpečnost osoby, majetku a dopravy, výkon policie spolkové, tiskové, shromažďovací, zbrojní, divadelní, mravnostní a čelední. Vedla evidenci obyvatel, povolovala veřejné produkce a dohlížela na hostince.

Policie, ale i četnictvo, mezitím procházela řadou změn. Do obou těchto složek byli přijímáni legionáři, kteří se vrátili zpět do vlasti. Často ovládali jazyky a měli značné bojové zkušenosti. Spolu s nimi sem z armády a ozbrojených dobrovolnických skupin přestupovali novému státu oddaní lidé.

Hlavní pozornost byla věnována Praze, které ochrana, jako nového hlavního města státu, byla nedostatečná. Navíc Prahou procházela jedna revoluční vlna za druhou, takže pro novou vládu se stalo zajištění klidu a pořádku na ulicích prvořadým úkolem. Ještě horší to bylo u policejního ředitelství v Brně, policejních komisařství v Ostravě a Plzni a pohraničních komisařství Podmoklech (Děčín), Chebu a Bohumíně, které na rozdíl od Prahy neměly k dispozici uniformovanou stráž, a pořádkovou službu tam vykonávala pouze místní obecná policie. Celkový stav ve všech těchto policejních úřadech byl v říjnu 1918 následující: 123 konceptních úředníků, 19 úředníků uniformované stráže bezpečnosti, 239 příslušníků civilní stráže bezpečnosti, 1450 mužů uniformované stráže bezpečnosti (v Praze), a 50 kancelářských úředníků. Pražští strážníci byli vojensky organizováni a bylo jim veleno na základě velitelských pravomocí. Ve výzbroji měli šavli, revolver ráže 9 mm, později gumový obušek místo šavle ale po pár letech se do policejní výzbroj vrátila. Přesto policisté situaci ve městě plně nezvládali.

Proto již 19. února 1919 ministerská rada rozhodla o zvýšení stavu pražské policie na 1850 mužů. V březnu byl zvýšený stav civilní stráže bezpečnosti ze 174 mužů na 400 mužů a posilování pražské policie dále postupovalo. V září zde vzniklo významné zpravodajské

oddělení, které sledovalo nepřítele státu po celém jeho území, a pracovalo v něm 200 mužů, čímž se počet pražské civilní stráže bezpečnosti zvýšil na 600 mužů.

Nové zpravodajské oddělení, zřízené podle příkladu rakousko-uherské Nachrichten Dienst Stelle, bylo pod kódovým označením „N“ zařazené k 5. oddělení II. odboru ministerstva vnitra a zabývalo se obrannou zpravodajskou službou, ale stejně tak kontrolou dělnického hnutí a nezákonných aktivit národnostních menšin, zejména Němců a Maďarů. Jeho odbočky byly zřízené u všech prezidií zemských úřadů a policejních ředitelství. Oddělení „N“, bylo postupem doby různě přejmenovávané, ale především působilo po dvou liniích – prostřednictvím bezpečnostních oddělení zemských úřadů a prostřednictvím policejních úřadů, mezi nimiž hrálo nejdůležitější úlohu policejní ředitelství v Praze. V roce 1938 se na ministerstvu vnitra zpravodajskými řídicími a analytickými úkoly zabývalo 24 úředníků. Zpravodajské útvary zemských úřadů zpracovávaly hlášení podřízených okresních politických úřadů a četnictva a zasílaly je ministerstvu vnitra. Nejdůležitější údaje přinášelo pražské policejní ředitelství. Ve 30. letech měla jeho zpravodajská sekce 15 úředníků, 6 kancelářských sil a na 110 neuniformovaných policistů. Sekce byla rozdělena na oddělení zpravodajské, cizinecké a výkonné.

Dne 20. května 1920 došlo ke změně titulu pražského policejního ředitele, a tak se první policejním prezidentem hlavního města stal R. Bienert, který tuto funkci vykonával až do roku 1925.

Mnohem závažnějšími změnami přešlo Policejní ředitelství v Brně, centru Země Moravské. Vzniklo již v dobách Habsburské monarchie, ale jeho početní stav a autorita nebyly velké. Tvořilo ho několik příslušníků neuniformované policie, zatím co pořádek ve městě udržovala městská obecná policie. Zlomem v jeho vývoji byl 1. říjen 1922, kdy bylo zřízeno jednotné státní policejní ředitelství pro Brno a jeho okolí. Obvod brněnského Policejního ředitelství se dělil na tři okresy – I. historická část Brna, který podléhal přímo ředitelství. II. Královo Pole, kde působilo místní komisařství a III. Husovice, s dalším komisařstvím. Jeho úkoly byly podobné jako u jiných Policejních ředitelství – udržovalo veřejnou bezpečnost, pořádek a pokoj; pečovalo o bezpečnost osob a majetku; bezpečnost silniční, železniční, lodní a letecké dopravy; kontrolovalo zbraně, střelivo a třaskaviny; vykonávalo policii spolkovou a shromažďovací, tiskovou, divadelní, mravnostní, čelední, ohlašovací; kontrolovalo cizince; vydávalo občanské průkazy, kontrolovalo fiakry atd.

V jeho čele stál správce a měl pod sebou tři oddělení: I. Politické, II. Bezpečnostní a III. Sbor uniformované stráže bezpečnosti v Brně.

Na nejnižší úrovni policejní stupnice stály menší obce, které o svoji bezpečnost musely pečovat samy. Pouze ve větších a významných obcích byla zřizována státní policie, které síť se postupně rozšiřovala. Také pečovaly o bezpečnost osob a majetku, sjízdnost cest a bezpečnost na nich, vykonávaly policii tržní, polní, potravinářskou, čelední, mravnostní, stavební a požární. Pro výkon služby si obce zřizovaly Obecní policii, které počet a kvalita odpovídaly potřebám jednotlivých obcí a jejich finančním možnostem. Stejně to bylo s jejich výzbrojí, výstrojí, výcvikem, uniformami atd. Při zajištění pořádku a v případě rozsáhlejší trestné činnosti žádaly prostřednictvím okresního úřadu o asistenci příslušnou četnickou stanici.

Tento systém zjevně nevyhovoval a od roku 1920 se zvyšovaly pravomoci vlády zřizovat státní policejní úřady. Dne 16. března 1920 byl přijatý zákon č. 162/1920 Sb., který vládu zmocnil zřizovat státní policejní úřady všude tam, kde to vláda pokládala za nutné. Obec a jeho zastupitelstvo s tím ale musely vyjádřit souhlas. Obce měly za povinnost pět let poté přispívat k jejich finančnímu zajištění. Nové státní policejní úřady měly podle § 2. „pečovati o veřejnou bezpečnost a vnitřní klid, starati se o bezpečnost osob a majetku, udržovati veřejný řád a vésti v patrnosti obyvatelstvo a cizince. Úřady tyto, pokud při zřízení neustanoví se v jednotlivých případech působnost užší, převezmou dosavadní obor působnosti obecní, pokud se týče policie bezpečnostní, mravnostní a čelední, a dosavadní obor působnosti okresní správy politické ve věcech správy policejní. Pod policií bezpečnostní v odst. 2 rozumí se též péče o bezpečnost a snadnost dopravy na cestách.“

Na konci léta 1920 v ČSR vrcholil boj o charakter státu, úzce související s vnitřními rozbroji uvnitř sociální demokracie. Levicové křídlo, ze kterého později vznikla komunistická strana, bojovalo s vládním křídlem, vedeným ministerským předsedou Vlastimilem Tusarem, a postupně získávalo rozhodující pozice. Současně se státem valily demonstrace, docházelo ke srážkám s četnictvem a policií, nečíslně ke střelbě. V této situaci V. Tusar podal demisi a novým ministerským předsedou se stal nestraník Jan Černý, který rovněž stál v čele ministerstva vnitra a to od 15. září 1920 do 7. října 1922. Na střet levice a pravice, který gradoval sporem a pozdějším bojem o sídlo sociální demokracie Lidový dům v Praze, se dokonale připravil. Vyhlásil policejní pohotovost a do Prahy bylo povoláno četnictvo. Vše vyvrcholilo 9. a 10. prosince 1920, několika prudkými srážkami policie a četnictva s demonstranty. Výsledkem byli zranění na obou stranách, jeden zastřelený demonstrant a porážka levice. Boj o charakter státu tím skončil.

Po konsolidaci situace uvnitř Československa začalo po roce 1924 poměrně klidné a ve sféře hospodářské velice slibné období konjunktury. Životní úroveň obyvatel rostla, což

poněkud oslabovalo agitaci KSČ, stejně tak i státu nepřejících organizací národnostních menšin. V čase do vypuknutí světové hospodářské krize v roce 1929 se v čele resortu ministerstva vnitra vystřídali tři ministři – agrárník Jan Malypetr (7. října 1922 – 9. prosince 1925; lidovec František Nosek (9. prosince 1925 – 18. března 1926) a opět nestraník Jan Černý (18. března 1926 – 7. prosince 1929).

Základním rysem tohoto období byl prudký vzrůst počtu policejních úřadů, které byly ustanoveny nejenom ve všech nejvýznamnějších městech, ale stejně tak v centrech dělnického hnutí a národnostně smíšeného území. Výrazně byla posílena síť policejních úřadů na Slovensku, především na linii styku s Maďarskem, ale také na Podkarpatské Rusi. V Čechách to byly policejní úřady v Plzni, Ostravě, na Kladně, v Liberci, Chebu, Karlových Varech, Jihlavě a Znojmě. Na Slovensku v Prešově, Komárně, Parkáni (dnes Štúrovo), Rimavské Sobotě, Rožnavě a v Lučenci. Na Podkarpatské Rusi v Užhorodě, Mukačevě, Berehově a v Chustu. Počet státních policejních úřadů stoupl od roku 1920 ze 4 na 24, počet jejich zaměstnanců z 1831 na 6250, finanční náklady na jejich činnost dosáhly výše 120 245 530 Kč, což bylo přibližně 19x výše než v roce 1918. Současně postupovalo povyšování některých původně policejních komisařství na policejní ředitelství. Obecně se předpokládá, že první etapa vzniku policejních úřadů skončila v době 10. výročí vzniku ČSR, tj. 28. října 1928.

Dne 13. července 1922 byl Národním shromážděním přijatý zákon č. 230/1922 Sb. o sborech strážce bezpečnosti, který v § 1. uvádí: „Pro výkon bezpečnostní služby zřizují se u státních úřadů, jež určí se nařízením, civilní sbory strážce bezpečnosti, a to a) uniformované a b) neuniformované... Sbory uniformované strážce bezpečnosti jsou ozbrojeny a po vzoru vojenském řízeny. Sbory neuniformované strážce bezpečnosti nejsou zřízeny po vzoru vojenském a jejich členové mohou býti dle potřeby ozbrojeni. Sbor strážce bezpečnosti působí u úřadu, z něhož je zřízen; avšak části sboru nebo jednotliví členové mohou býti k výkonu služby přikázáni jinému úřadu.“

Zákon se v oblasti náležitostí odvolává na zákon ze dne 25. ledna 1914, Ř. z. č.15 o služebním poměru státních úředníků a státních zřízenců. Dále se pojednávalo o strážném a hodnostním přídavku, započítaném do penze.

Současně stanovil právo použít zbraň v případech:

- „1. V případě nutné obrany, aby odvrátili násilný útok, jenž na ně byl učiněn, nebo jímž se život jiné osoby ohrožuje;
2. nelze-li jinak překonat odpor, směřující k zmaření jejich služebního výkonu;
3. aby zamezili útěk nebezpečného zločince, jehož nemohou jiným způsobem zadržeti.“

Na základě obou uvedených zákonů vzniklo Nařízení vlády republiky Československé ze dne 5. října 1922 č. 295. Bylo tím potvrzené rozdělení policie na dva sbory - Sbor uniformované stráže bezpečnosti (SUSB), který vykonával policejní službu správní a pořádkovou a Sbor neuniformované stráže bezpečnosti (SNSB), který plnil úkoly kriminální policie. Nadále se tedy pro označení nejširší policejní jednotky používá název „sbor“, jak to již známe z dob Habsburské monarchie. Výraz „policista“ se těchto dokumentech ještě stále neobjevuje a obecně se mluví o „strážnících“, nebo „příslušnících sboru“ příp. „členech sboru“. Stejně tak převládá označení „bezpečnost“, převzatý již němčinou z francouzštiny – „sûreté“ a „sicherheit“ Termín „policista“ se do dokumentů dostává až v závěru první československé státnosti v roce 1938.

Oba Sbory stráže bezpečnosti příslušely k těm státním úřadům policejním nebo politickým, u nichž byly zřízeny. Přednostovi úřadu byli služebně, pořádkově, disciplinárně a osobně podřízeni všichni jeho podřízení. Dělili se na úředníky a gážisty mimo hodnostní třídu. Úředníci kontrolovali výkon služby, řídili ji a své podřízené školili. Dělili se do dvou tříd A a B. /revírní inspektor I. třídy, revírní inspektor II. třídy, okresní inspektor a vrchní inspektor. Gážisté se dělili do uniformované stráže (strážník, nadstrážník, obvodní inspektor I. třídy a obvodní inspektor II. třídy) a neuniformované stráže (policejní agent I. třídy, policejní agent II. třídy, obvodní inspektor I. třídy a obvodní inspektor II. třídy). V čele obou Sborů stáli jejich velitelé.

V případě, že byl člen sboru přikázán k výkonu služby jinému úřadu, byl služebně podřízen přednostovi tohoto úřadu. Ve věcech osobních, pořádkových a disciplinárních však byl i nadále podřízen přednostovi toho úřadu, k němuž původně náležel.

Vnitřními předpisy se určovalo rozdělení sborů a služební řád. Tím byla stanovena pravidla pro výkon služby ve služebních hodinách, ale i mimo ně. Byly stanoveny předpisy o služebním oděvu, zbrani, pomůckách potřebných pro výkon služby a způsobu, jak tyto pomůcky opatřit. Současně byly stanoveny podmínky pro přijetí do služby u některého ze sborů, podmínky výcviku a vyškolení členů sborů až po zkušební řád. V neposlední řadě byly stanoveny podmínky pro sestavení disciplinárních komisí a řízení před nimi.

Podle systematizačních zásad v každém sboru připadalo na 100 gážistů mimo hodnostní třídy zpravidla 32 strážníků u SUSB nebo policejních agentů II. třídy u SNSB, 38 nadstrážníků u SUSB nebo policejních agentů u SNSB, 20 obvodních inspektorů II. třídy a 10 obvodních inspektorů I. třídy. Inspektorům příslušel i hodnostní přídavek, který činil u obvodního inspektora II. třídy 200 Kč ročně a u obvodního inspektora I. třídy 300 Kč ročně.

Gážisté uniformovaného sboru kromě pochůzek a hlídkování také eskortovali vězně, hlídali je a vůbec vykonávali všechny nutné služby, sloužící zájmům státu. Gážisté neuniformovaného sboru současně vykonávali zpravodajskou činnost, takže mezi jejich povinnosti bylo hlásit vše podezřelé, vyšetřovali zatčené a podezřelé, dohlíželi na určené kriminálně závadové osoby a pátrali po pachatelích, případně jim zamezovali provádět trestnou činnost.

Současně je nutné uvést, že policisté měli větší politická práva nežli četníci, protože se na ně nevztahoval zákaz vstupovat do různých spolků, pouze do spolků nežádoucích. Byla také založena vlastní odborová organizace pod názvem Svaz orgánů bezpečnostních v Republice československé.

Dne 19. března 1923 byl navíc přijatý zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, na základě kterého byl 4. října 1923 přijatý výnos ministerstva vnitra č. 20877, kterým byla ke dni 1. listopadu 1923 zřízena Zpravodajská ústředna (ZUS), která při pražském policejním ředitelství existovala až do rozbití ČSR v roce 1939. Vykonávala a řídila civilní výzvědnou a kontrarozvědnou službu v celé republice. Podléhaly ji odbočky (O.Z.US), zřízené u ostatních policejních ředitelství a kromě toho měla oddělení politické (pro sledování komunistické strany, nečeských politických stran a extremistických stran) a oddělení cizinecké (záležitosti pasové, emigrantské). Vedla evidenci všech případů protistátní výzvědné činnosti a stejně tak evidenci všech osob, byť jen z vyzvědačství podezřelých. Seznam obsahoval jména, včetně krycích, osobní data, popisy osob, styky, zvyky atd. ZUS na závěr roku odevzdávala ministerstvu vnitra výroční správu o výsledcích své činnosti. Seznamy vyzvědačů a z vyzvědačství podezřelých osob zasílala na všechny ostatní instituce, které se obranným zpravodajstvím zabývaly. Zpravodajské odbočky v Praze, Brně, Opavě, Bratislavě a v Košicích úzce spolupracovaly s vojenskou obrannou službou.

Když jsem již u této instituce, dovedeme její historii až do konce. V roce 1937 byla skutečně reorganizace a od 1. ledna 1938 příslušný útvar prezidia policejního ředitelství v Praze nesl název oddělení pro státní bezpečnost se zkratkou StB.

Na činnost policie měl mít poněkud problémový vliv zákon č. 286/1924 Sb. o úsporných opatřeních ve státní správě. Všem institucím a ministerstvím ukládal povinnost snížit stav zaměstnanců v roce 1925 o 10 procent. Přijímání nových zaměstnanců bylo zastavené, i když zákon umožňovat přesouvat je z jednoho místa na druhé. Vláda měla do 31. prosince 1924 předložit návrh zákona, kterým by se nově upravovala působnost jednotlivých ministerstev. Na základě tohoto zákona mělo dojít ke snižování stavu policie v Praze, ale také v dalších městech ČSR, ale policejní prezident R. Bienert kategoricky odmítl stavy pražské

policie snižovat. Jeho stanovisko potvrdil vývoj událostí ve dnech 10. a 15. února 1925 v Praze, kdy došlo k vážným střetům mezi demonstranty, svolanými KSČ a policií, které skončilo střelbou a zraněním na obou stranách.

Ve stejném roce post pražského policejního prezidenta opustil R. Bienert a nahradil ho zkušený policista a ministerský rada Šlechta.

V roce 1926 byla zreorganizována politická správa Prahy, která se sloučila s dalšími svými předměstími a to Žižkovem, Karlínem, Vinohrady a Smíchovem. Ve všech skončila svou činnost místní policie a odpovědnost za zajištění bezpečnosti a pořádku na těchto nových městských částech přešla na pražské policejní ředitelství, jehož úkoly stanovoval § 4. zákona č. 222/1926 Sb. o úpravě politické správy v hlavním městě Praze, ze dne 17. prosince 1927.

Policejní ředitelství v Praze se v tom čase dělilo na prezidium, Podací protokol, Spisovnu, Výpravnu, Hospodářský úřad, Přihlašovací úřad, Vyživovací komisi, Korespondenční oddělení, Lichevní úřad, Oddělení sociální péče, Divadelní oddělení a Oddělení pro hudební záležitosti. Nejdůležitější z nich ale bylo Zpravodajské oddělení, Tiskové a spolkové oddělení, Dopravné oddělení, Pasové oddělení, ale nejslavnějším se stalo IV. Bezpečnostní oddělení (Oddělení pro veřejnou bezpečnost), v slangu zvané „čtyřka“.

Vnitřně se dělilo na kriminální oddělení, kde se vyšetřovaly všechny trestné činy, spáchané na území Prahy. Jednalo se o železniční oddělení, poštovní oddělení, oddělení pro stíhání padělatelů platidel, oddělení pro stíhání kapesních zlodějů a lupičů pokladen, mravnostní oddělení, evidenční oddělení, zjišťovací oddělení (daktyloskopická registrace a fotografie), a ústřední ohlašovací úřad.

Město bylo dále rozděleno do řady okresních komisařství, kterých počet stoupal zejména v letech 1938-1939, kdy byly ku Praze postupně připojeny mnohé její stávající předměstí. V každém z nich poté vznikl nový okresní komisariát.

Nový zákon o organizaci politické správy byl přijatý až 14. července 1927 a do Sbírky zákonů je zařazený pod číslem 125/1927. Zákon potvrdil podřízenost politických úřadů ministerstvu vnitra a všem těmto institucím bylo v čl. 2. uložený úkol: „Ministerstvo vnitra a politické úřady jemu podřízené jsou povinny --- bdíti nad veřejným – pořádkem, klidem, bezpečností a veřejnou mravností a odvracet v tomto směru všeliká nebezpečnosti i odstraňovati nastalé poruchy.“

Zákon stanovoval vysoké finanční pokuty za neuposlechnutí výzev představitelů bezpečnostních orgánů a současně tak omezil vliv místní samosprávy na výkon služby tamních policejních institucí. V roce 1936 se pak šlo ještě dále.

Počátkem roku příštího – 31. ledna 1928, byl přijatý zákon č. 28/1928 Sb., kterým se doplňují a mění zákony o četnictvu a sborech stráže bezpečnosti. Rozšířil právo použít zbraní v případě kdy se nebezpečný zločinec zdráhá opustit svůj úkryt. Současně se upřesňoval postup použití zbraně v průběhu potlačení demonstrace.

V podstatě ve stejné době byla dokončena první etapa policejní reformy. Od roku 1923 stoupl počet policejní úřadů o další čtyři a celkově jich bylo již 29, z toho 9 policejních ředitelství. Počet jejich zaměstnanců vzrostl na 700 osob. Systém policejních úřadů v té době pokrýval celé území státu a v dalších letech přibývaly zejména policejní komisařství. Bylo zřízeno 115 policejních pohraničních kontrolních stanic, které hranici střežily spolu s příslušníky Finanční stráže.

Finanční stráž naše republika převzala od Rakousko-Uherska v roce 1918. Dne 12. prosince 1919 byla zákonem č. 28/1920 (!) Sb. rozdělena na dvě části - Důchodkovou kontrolu, která působila ve vnitrozemí a na Finanční stráž pohraniční, která hlídala hranici. Po dobu, kdy ještě nebyla nová finanční stráž dobudována, museli hranici střežit i ti příslušníci bývalé Finanční stráže, kteří byli zařazeni k Důchodkové kontrole. Zajímavé současně je, že zákon, který byl uveřejněn až měsíc po svém schválení, měl účinnosti již od 1. září 1919. Služba to nebyla lehká. Jen v době od října 1918 do října 1926 bylo při výkonu služby usmrceno 47 mužů. Finanční stráž měla tehdy asi 5000 mužů, kteří působili na jednotlivých stanovištích a konali stálou pochůzkovou službu. Celní zákon č. 114/1927 Sb. z 14. července 1927 plně obnovil původní název Finanční stráž.

Ve vnitrozemí v tom čase dále pokračovalo posilování pražského policejního ředitelství, které se kromě výkonu služby na území hlavního města stále více stávalo nejvyšší policejní centrálou. V roce 1928 se stav mužstva zvýšil na 2272 mužů. Posilováno bylo jeho bezpečnostní oddělení, kde byl počet mužů zvýšený ze 40 na 113. Oddělení se zabývalo bojem proti kriminalitě, jeho oddíly působily v jednotlivých policejních okrscích, nebo byly vytvářeny oddíly speciální. Aktivně pracovalo evidenční oddělení, zejména jeho daktyloskopická a fotografická sekce. Zcela novým oddělením bylo dopravní, kterého základy byly položeny 2. září 1919, i když se tehdy předpokládalo, že půjde jen o záležitost dočasnou. V letech 1919-1929 rostl nejenom počet jejich členů, kteří již tehdy začali používat zvláštní označení, ale stejně tak počet stálých postů a stanovišť. V roce 1921 ho doplnila skupina 12 příslušníků neuniformované stráže, v roce 1926 první motocykly. V roce 1927 byl v Praze instalován první semafor, byly vyznačeny přechody pro chodce, začala se pomocí stopek kontrolovat rychlost vozidel atd.

Významným zlomem bylo vytvoření Všeobecné kriminální ústředny, která vznikla na základě výnosu ministra vnitra z 13. března 1929. Mezi její základní úkoly patřilo: vést evidenci všech celostátně působících zločinců, zločinců-specialistů a zvláště nebezpečných zločinců; soustřeďovat správy všech bezpečnostních orgánů o jejich činnosti a podílet se na výcviku bezpečnostních orgánů, kteří se stíháním takovýchto zločinců zabývaly. Do sebe zahrнула další složky pražského Policejního ředitelství, takže soustřeďovala Oddělení pro stíhání padělatelů platidel, Ústřední daktyloskopickou stanici; Oddělení pro pátrání obchodu ženami a dětmi; Oddělení železniční; Oddělení poštovní, Právní oddělení, Oddělení zjišťování totožnosti; Oddělení k pátrání po nezvěstných osobách a evidenci neznámých mrtvých; Oddělení pro srovnávání a zkoumání písma; Ústřední sbírku podobizen; Redakční oddělení, které vydávalo Ústřední policejní věstník a Policejní oznamovatel; Oddělení zpráv a Policejní muzeum.

Z hlediska mezinárodní spolupráce při pražském policejním ředitelství československá Mezinárodní komise kriminální policie, obnovena v roce 1924 za účasti představitelů ČSR, předchůdce dnešního Interpolu.

Z hlediska činnosti policie v těchto letech, je nutné uvést dva fakty. Již tehdy se začalo přemýšlet o vytvoření jednotné protikomunistické centrály, ale stejně tak o ukončení roztržitosti policie, která v podstatě podléhala pouze jednotlivým policejním úřadům, ne však jednotnému centru. Objevily se první úvahy a názory na vytvoření jednotného policejního sboru, zatím ve formě sjednocení uniformovaného a neuniformovaného sboru do jednoho celku, jak tomu bylo již na Slovensku.

V roce 1929 začala světová hospodářská krize, která sice Československo zasáhla o něco později jako jeho okolí, ale o to však silněji. Došlo k výrazné radikalizaci obyvatelstva, což na jedné straně vedlo k neustálému posilování KSČ a stejně tak stran, působících na národním principu, a to mezi Němci, Maďary, ale i Slováky. Význam bezpečnostních sborů v této situaci prudce rostl. V třicátých letech funkci ministra vnitra postupně zastávali agrárník a Slovák Juraj Slávik (7. prosince 1929 – 29. října 1932), opět nestraník Jan Černý (29. října 1932 – 14. února 1934), agrárník Josef Černý (14. února 1934 – 22. září 1938). V období II. ČSR to byl nejdříve po třetí krát nestraník Jan Černý (22. září – 1. prosince 1938) a nakonec Otakar Fischer (1. prosince 1938 – 15. března 1939), bývalý pracovník ministerstva vnitra, teď člen Strany národní jednoty.

Z hlediska strukturálních změn třicátá léta nepřinesla tolik pohybu jako dvacátá, přesto i zde je jasná specifika. Tou první byl dopad krize a s ní spojenou nezaměstnaností, kterou bylo postiženo skoro jeden milión lidí, na vývoj kriminality. Prudce stoupaly násilné a

hospodářské trestné činy. Ministr vnitra J. Slávik viděl východisko v zesílené represii, která se odrazila v růstu počtů příslušníků policie a četnictva. Oproti roku 1928 stoupl např. počet příslušníků policie ze 7137 na 8460 v roce 1933. Čím hlouběji ale Československo zapadalo do bahna světové hospodářské krize, tím více se v době Slávikova fungování na postu ministra vnitra střílelo do demonstrantů. V Česku se nejznámějšími případy stala střelba u Duchcova 3. února 1931, kde byli čtyři lidé zabiti a pět bylo raněných, ve Frývaldově 25. listopadu 1931 – 8 mrtvých a 13 těžce zraněných a v Mostě – 2 mrtví a 6 těžce zraněných. V průběhu srážek byli těžce i lehce ranění také zasahující četníci a dragouni. V letech 1931-1932 bylo zastřeleno 28 demonstrantů. Policie se ale těchto srážek účastnila pouze okrajově. Hlavní tíha ležela na četnictvu. Jedním z výsledků tohoto přístupu byl pád vlády Fr. Udržela 24. října 1932, ve které byl J. Slávik ministrem a jeho nahrazení pružnějším Josefem Černým. Ten spíše navázal na jiná opatření svého předchůdce, a to zakazování řady komunistických, nebo na KSČ napojených organizací. Jeho linii plně podporoval také nový pražský policejní prezident JUDr. Vojtěch Dolejš.

Nový ministr viděl základní problém bezpečnosti republiky v činnosti KSČ a rozhodl se zvýšit nad ní policejní dohled. V podstatě ve velice krátkém čase byl vypracován návrh na zřízení protikomunistické centrály při pražském policejním ředitelství, který V. Dolejš odevzdal ministrovi vnitra 17. prosince 1932. Po skončení připomínkového řízení byl návrh schválený a k 1. květnu 1933 začala tzv. protikomunistická ústředna pracovat. Pro její činnost byla vypracovaná příslušná směrnice, která ji ukládala tři následující úkoly:

- 1, soustřeďovat a zpracovávat veškeré informace z území celé ČSR o činnosti KSČ a jejich složek, o práci její ilegální struktury a o stycích se zahraničními komunistickými organizacemi;

2. soustřeďovat a zpracovávat veškeré informace o činnosti na ni napojených organizací;

3. vydávat periodické informace o činnosti KSČ pro zemské úřady a ministerstvo vnitra.

Spolu s tím se měly vydávat posudky a zejména vést podrobná evidence o činnosti KSČ, její představitelích a aktivních členech.

Ve stejné době se ale objevil nepřítel jiný – nastupující fašistické hnutí mezi obyvatelstvem německé menšiny, žijící v českém a moravském pohraničí. Nejaktivněji v tomto směru postupovala strana DNSAP, která po nástupu A. Hitlera v Německu k moci výrazně aktivizovala svou činnost. Pozornost bezpečnostních orgánů se z tohoto důvodu zaměřila také na ni. Na podzim roku 1933 již mělo ministerstvo vnitra dostatek důkazů,

svědčících o její protistátní činnosti. Na základě toho ji nejdříve 28. září pozastavilo činnost a 3. října 1933 ji společně s DNP oficiálně zakázalo. Aktivitu sudetských nacionalistů a fašistů se mu ale nepovedlo omezit, protože členstvo DNSAP a DNP jednoduše přestoupilo do Sudetoněmecké vlastenecké fronty (*Sudetendeutsche Heimatfront - SHF*), kterou 1. října 1933 založil Konrád Henlein a pokračovalo ve své činnosti. V roce 1935 se SHF změnil v Sudetsko-německou stranu (*Sudetendeutsche Partei – SdP*),

Nová strana v průběhu tří let postupně opanovala celé území, na kterém českoslovenští Němci žili, a prostřednictvím místní samosprávy začala výrazně ovlivňovat místní bezpečnostní orgány. Vliv místní samosprávy (dvoukolejnost v řízení bezpečnostních orgánů) byl sice dost omezený již zmíněným tzv. organizačním zákonem č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy, ale v nové situaci to bylo nedostatečné. Národní shromáždění proto 21. června 1934 přijalo zákon č. 109/1934 Sb. o mimořádné moci nařizovací, který uděloval vládě pravomoci samo měnit v případě nutnosti některé zákony a pak zákon č. 131/1935 Sb. ze dne 26. června 1935, kterým se doplňovalo a pozměňovalo zmocnění vlády podle zákona č. 109/1934 Sb. Zákon měl jen dva články a byl stručný: „Čl. I. Zmocnění ... rozšiřuje se na opatření pro organizaci policejní správy a služby. Čl. II. Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. července 1935; provedou ho všichni členové vlády.“

Na jeho základě bylo pak vydáno vládní nařízení ze dne 6. března 1936 (č. 51/1936 Sb.) o organizaci policejní správy a služby a o některých opatřeních v oboru vnitřní správy. Vládní nařízení v § 1., čl. I. stanovovalo: „Státní policejní úřady jsou povolány ve svém správním obvodu v rozsahu, který určí ministr vnitra případ od případu, pečovat o veřejnou bezpečnost a klid, starati se o bezpečnost osob a majetku, udržovati veřejný pořádek, zejména bdíti nad veřejnou mravností, dále míti v evidenci obyvatelstvo a cizince a plniti úkoly, které jsou jim platnými předpisy zvlášť uloženy.“ V následujícím paragrafu se určovalo, že vláda může policejní úřady zřídit všude, kde to uzná za vhodné, a tudíž k tomu nemusí mít jakýkoli souhlas místních orgánů samosprávy, především těch, kterých se zmocnili radikálně naladěni sudetští nacionalisté.

V článku III., § 12. nařízení sjednotilo oba existující sbory pod jednotné velení, čím dále zvýšilo pravomoci centra: „Sbory uniformované stráže bezpečnosti ... tvoří jednotný uniformovaný policejní strážní sbor, sbory neuniformované stráže bezpečnosti ... tvoří jednotný neuniformovaný policejní strážný sbor. Oba sbory jsou určeny pro výkon policejní služby u politických a státních policejních orgánů.“ Nařízení rovněž umožňovalo ministerstvu vnitra policisty bez problému přemísťovat podle jeho potřeb.

Současně měnilo postavení obecní policie tím, že její zaměstnanci mohli být plně ustanoveni jen se souhlasem obci nadřízeného politického úřadu a jejich výcvik probíhal spolu se státními policisty.

Na tomto základě došlo k mohutnému rozmachu státních policejních orgánů, protože v letech 1936-1938 vzniklo 49 nových policejních úřadů, a zvláště pak policejní ředitelství v Liberci a v Českých Budějovicích. Do policie bylo přijato 5 784 nových příslušníků a jejich počet v roce 1937 dosáhl čísla 14 246 mužů. Současně se proti henleinovskému hnutí aktivizovala činnost ZUS a proti komunistickému hnutí činnost protikomunistické ústředny. Rostl počet agentů a konfidentů nasazovaných v tomto směru.

V roce 1937 na ZUS proběhla zásadní změna. Byla zreorganizována v novou instituci pod názvem Prezidium, oddělení pro státní bezpečnost, se zkratkou StB. Podle všeho koncem 30. let působilo na úseku státní bezpečnosti v ČSR zhruba 500 specializovaných pracovníků. Jejím úkolem bylo pečovat o bezpečnost státu a zařízení určených pro obranu státu, ochranu státních činitelů, sledování veřejného politického, sociálního, náboženského, národnostního hnutí atd., aby nebyly ohroženy státní a veřejné zájmy. Monitorovat se měl zahraniční a tuzemský tisk, měla se vést evidence veřejně činných osob, dále speciálně závadových osob ze státně-bezpečnostního hlediska, sledovat politické a ilegální organizace, které ohrožují bezpečnostní zájmy státu.

Vnitřně se dělilo na:

I. Zpravodajskou ústřednu (ZUS), která monitorovala výzvědnou činnost na našem území, ilegální, sledovala teroristická a jiná hnutí, evidovala státu nebezpečné osoby a organizace.

II. Odbočky zpravodajské ústředny, které dohlížely na dění na svém teritoriu.

III. Politické oddělení, dohlízející na všechny politické strany, socialistické národní a náboženské hnutí, politické spolky a organizace, nebezpečné pro stát. Vnitřně se dělilo do tří skupin: 1. Skupinu pro hnutí komunistické,
2. Skupinu pro hnutí německých a maďarských politických stran,
3. Skupinu pro hnutí českých a slovenských politických stran, styků a vztahů k zahraničí, studenty a mládež, politickou činnost emigrantů, šetření státoobčanské spolehlivosti a ochranu státních činitelů.

IV. Cizinecké oddělení.

Nastal rok 1938, který přinesl zánik první ČSR. Aktivita německých nacionalistů rostla a ministerstvo vnitra se tento trend opět snažilo ovlivnit dalším růstem státních policejních úřadů a policejních expositur, přičemž cílem bylo hustě pokrýt celé území Sudet.

Vyhláška ministra vnitra z 23. února 1938 (č. 43/1943 Sb.) o zřízení nových státních policejních úřadů a expositur v zemi Moravskoslezské ustanovila nové státní policejní úřady ve městech Libavá, Slavonice a Jemnice, policejní expositury v čele s exponovanými policejními důstojníky byly zřízeny ve Vítkově, Odrech, Fulneku, Vranově a Jaroslavicích, přičemž nová policejní expositura v Jaroslavicích na sebe převzala povinnosti policejní expositury v Hrušovanech-Šanově, tímto vládním nařízením zrušené. Vyhláška určila také jejich základní úkoly: péče o veřejný pořádek, klid a veřejnou bezpečnost, stejně tak bezpečnost osoby a majetku, dopravy, výkon policie správní, spolkové, shromažďovací, tiskové, divadelní, mravnostní, čelední atd. Článek, stanovující tento rozsah policejních povinností nově zřizovaných policejních úřadů a expositur, se pak objevil ve všech podobných vládních nařízeních, měnící strukturu státních policejních úřadů až do 15. března 1939.

Po čtyřech měsících vyhláška ministra vnitra ze dne 14. června 1938 (č. 131/1938 Sb.) s dlouhým názvem: o zřízení nových státních policejních úřadů a expositur, o změně správních obvodů a působnosti některých státních policejních úřadů a expositur v zemi České a o změně sídla státního policejního úřadu v Děčíně, dále rozšířila síť policejních úřadů a expositur. Zřízeny byly státní policejní úřady v Domažlicích, Lovosicích, Nové Bystřici a Podbořanech, rozšířený byl správní obvod policejních úřadů v Plané, Litoměřicích, Vysoké nad Jizerou, Trutnově a Náchodě, státní policejní expositura ve Frýdlandu byla povýšena na policejní úřad, sídlo státního policejního úřadu v Děčíně bylo přeneseno do Podmokel. Státní policejní expositura byla zřízena ve městech Touškov, Štětí, Doksy, Mimoň, Doupov a Ústěck.

Vyhláška ministra vnitra ze dne 25. srpna 1938 (č. 169/1938 Sb.) o zřízení státního policejního úřadu (policejního ředitelství) v Hradci Králové, zřídila státní policejní úřad také v tomto důležitém městě.

Přes veškerou snahu se ale hnutí německých nacionalistů a národních socialistů policii nedovedlo zastavit. Bylo jasné, že může dojít i k přímým fyzickým a bojovým střetům. Za tímto účelem byla již podle vládního nařízení z 23. října 1936 (č. 270/1936 Sb.) zřízena Stráž obrany státu. Jejím úkolem byla: „ochrana neporušitelnosti státních hranic a nedotknutelnosti státního území a spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti.“ Pod tím vším se myslel klid v pohraničních oblastech. Měla být a byla složena s příslušníků četnictva, policejních strážných sborů, obecní stráže bezpečnosti, vojenských osob, příslušníků Finanční stráže a dalších osob, určených k výkonu strážní, policejní nebo podobné služby. Zákon pro ně rozšířil seznam případů možného použití zbraně.

Policisté zařazení ke službě v SOS prošli v letech 1936-1938 řadou výcvikových kurzů a školení, ale její skutečná činnost nastala až v roce 1938. V čase první mobilizace v květnu 1938 se na určená místa dostavilo celkem 28 310 příslušníků SOS, z toho bylo 3155 policistů.

Aktivně také bojovali v září 1938 proti ofenzivě německých ordnerů (podle *Ordnergruppe*) - příslušníků Sudetoněmeckého freikorpsu (*Sudetendeutsches Freikorps*), který výcvik probíhal v Německu. Do bojů se zapojili rovněž policisté, nezařazení k oddílům SOS. Mezi 22. a 30. září 1938 bylo v bojích raněno 10 policistů z jednotek SOS a 61 policistů ostatních. Zahynulo 6 policistů, zařazených k SOS a 2 policisté, působící mimo ni.

Po Mnichovské dohodě bylo od ČSR odtrženo celé pohraničí, ale stejně tak území v hloubce Čech a Moravy. Výrazně to narušilo rovněž stávající policejní strukturu ČSR, protože na odtrženém území se nacházela většina policejních úřadů a policejních expositur, s čím se nové vedení resortu ministerstva vnitra muselo vypořádat.

Vyhláškou ministra vnitra z 31. října 1938 (č. 273/1938 Sb.) byl k 21. listopadu 1938 zřízený státní policejní úřad (policejní ředitelství) v Olomouci. Současně byl vyhláškou ministra vnitra ze 7. listopadu 1938 o opatřeních k vedení státních policejních úřadů a expositur v zemích České a Moravskoslezské (č. 274/1938 Sb.) rozšířen správní obvod státního policejního úřadu v Domažlicích, Náchodě, Polici nad Metují, Moravské Ostravě. Spolu s tím byl zřízen státní policejní úřad v Terezíně, Vysoké nad Jizerou, Moravské Nové Vsi. Pokud šlo o obvody ostatních státních policejních úřadů a expositur, které měli sídlo na území obsazeném Německem, měl se výkon působnosti v oblasti policie od těchto státních policejních úřadů přenést na příslušné okresní úřady a na obce. Spolu s tím byly vytyčené správní obvody pro nově zřízené státní policejní úřady v Terezíně a Moravské Nové Vsi.

Změnu zaznamenalo také policejní ředitelství Praha, kde na nátlak Německa bylo oddělení pro státní bezpečnost, což bylo o pár měsíců později samotnými Němci hodnoceno jako chyba.

Okleštěná ČSR byla již v tom čase plně v područí hitlerovského Německa. Byly zakazovány politické strany a jiné organizace. Většina politických stran se nakonec spojila v jedinou Stranu národní jednoty. Prosadila se rovněž úzká spolupráce naší policie s policií německou. V čistkách byli z naší policie donuceni odejít ti policisté, kteří aktivně bojovali s ordnery, a stejně tak ti, kteří se nechtěli s novými podmínkami smířit. Část z nich opustila území ČSR a odešla do emigrace, aby v cizině bojovala proti fašismu, část se později zapojila do odbojové činnosti.

Dne 15. března 1939, půl roku po odtržení Sudet, německá armáda obsadila zbytek Čech a Moravy, Slovensko bylo přinuceno vyhlásit 14. března 1939 svou okleštěnou svrchovanost a od ČSR se oddělilo. V této situaci Podkarpatská Rus připadla Maďarsku, které si již předtím přičlenilo významné části jižního Slovenska. Zatím so Slovenská republika měla alespoň kosmeticky poněkud vyšší stupeň samostatnosti, o protektorátě se to vůbec nedalo říct. Stanovil to již Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava, který byl uveřejněný v Sbírce zákonů a nařízení pod číslem 75. Jeho článek 3. sice na úvod optimisticky uvádí: „(1) Protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám“, ale hned další text vše uvádí na pravou míru: „(2) Vykonává svoje výsostná práva, náležející mu v rámci protektorátu, ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše. (3) Tato výsostná práva jsou vykonávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky.“

Na povrchu tedy nadále existovaly některé instituce z dob I. a zejména II. republiky, ale fakticky se jednalo o přímou okupaci Čech a Moravy se všemi důsledky. Národní shromáždění neexistovalo, faktická práva prezidenta, vlády, ministrů a všech ostatních institucí byla minimalizována a všechny tyto instituce se ocitly pod stálou kontrolou německých úřadů a jejich představitelů. Protože protektorát neměl parlament a neměl kdo vydávat zákony, v tradiční Sbírce zákonů a nařízení, nacházíme pouze vládní nařízení a vyhlášky, pomocí kterých se vládlo.

To samé se týkalo bezpečnostních orgánů. Článek 7. uvedeného Výnosu (č. 75/1939 Sb.) stanovuje: „(1) Říše poskytuje protektorátu vojenskou ochranu. (2). Vykonávajíc tuto ochranu, udržuje Říše v protektorátu posádky a vojenská zařízení. (3) Pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může protektorát zříditi vlastní sbory. Organizaci, početné sílu a výzbroj určí říšská vláda“. Ještě jasnější je článek č. 11.: „(1) Říše může vydávati právní předpisy s platností pro protektorát, pokud to vyžaduje společný zájem. (2) Pokud je dána společná potřeba, může Říše převzít do správy správní obory a zříditi k tomu potřebné vlastní říšské úřady. (3) Říšská vláda může učiniti opatření potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku.“

Na základě toho na území tzv. Protektorátu vznikla síť bezpečnostních institucí, jak je známe z hitlerovského Německa.

Jako první se již po Mnichovské dohodě na naše odtržené území dostaly oddíly bezpečnostní policie a bezpečnostní služby SS (*Sicherheitsdienst - SD*), které se podílely na obsazení Sudet. Následovala je samotná tajná státní policie (*Geheime Staatspolizei – Gestapo*), která si za své sídlo 16. října 1938 vybrala Liberec (*Geheime Staatspolizeistelle*).

Po svém ustanovení ji podléhaly dvě úřadovny - v Karlových Varech a v Opavě. Celé odtržené území bylo následně pokryto sítí třinácti služeben (*Dienststellen*). Na obsazeném území pak vznikaly pobočky ostatních německých bezpečnostních složek - Pořádková policie (*Ordnungspolizei, Orpo*) se všemi svými složkami - říšskou ochrannou policií (*Schutzpolizei des Reiches, Schupo*), která působila ve městech, říšským četnictvem (*Gendarmerie des Reiches*), působící na venkově, obecní ochrannou policií (*Schutzpolizei der Gemeinden*), do které ale nebyla zařazena kriminální policie, technickou pomocnou policií (*Technische Hilfspolizei*), které součástí byla jak technická nouzová pomoc (*Technische Nothilfe – TeNo*) a hasičstvo (*Feuerwehren* nebo také *Feuerlöscher*).

Za nimi následovala Bezpečnostní policie (*Sucherheitspolizei – Sipo*), se dvěma součástmi - již zmíněnou Tajnou státní policií (*Gestapo*), do které byla zařazena také hraniční policie (*Grenzpolizei*), pak státní i obecní Kriminální policie (*Kriminalpolizei – Kripo*). Objevily se zde i další bezpečnostní orgány a instituce hitlerovského Německa, kterých rozbor, stejně jako podrobný popis organizace a činnosti (obdobně jako výše uvedených policejních orgánů), není předmětem tohoto materiálu.

Jak po Mnichovské dohodě, také 15. března 1939 se na zbylém území Čech a Moravy nejdříve objevily oddíly bezpečnostní policie a bezpečnostní služby SS (*Sicherheitsdienst*), následované některými oddíly Sipo – Gestapo a Kripo. Přirozeně, že spolu s německou armádou na naše území dorazily jednotlivé složky vojenské policie, zejména vojenská zpravodajská služba (*Abwehr*).

Po skončení vojenských operací se ustanovila německá okupační moc, včetně moci policejní. Do jejího čela, stejně jako do čela protektorátní SS, byl 28. března 1939 vrchním šéfem celé německé policie a SS H. Himmlerem postavený Karl Hermann Frank, který zastával funkci vyššího vůdce SS a policie (*Höferer SS- und Polizeiführer*). Dne 15. května 1939 Reinhard Heydrich položil základy organizace Gestapa na území tzv. Protektorátu. Vznikly dvě úřadovny Gestapa (*Geheime Staatspolizeileitstelle*) – první pro Čechy se sídlem v Praze, druhá pro Moravu se sídlem v Brně. Obě působily samostatně a řídily se pokyny přímo z Berlína. Jim podléhaly venkovní úřadovny (*Aussendienststellen*) Gestapa. Na území Čech jich bylo třináct a nacházely se v Benešově (v červnu 1939 přesunuté do Kladna), Českých Budějovicích, Německém (dnes Havlíčkově) Brodě, Jičíně, Klatovech, Kolíně, Mladé Boleslavě, Hradci Králové, Pardubicích, Plzni a Táboře. Na Moravě jich bylo šest – v Jihlavě, Kroměříži, Olomouci, Hranicích, Prostějově a v Zlíně. Kromě nich zde ještě působily komisariáty pohraniční policie v Moravské Ostravě, Vsetíně a Uherském Hradišti. Stanice pohraniční policie se nacházela v Hodoníně, kde existovala až do ledna 1940, kdy

byla spolu s komisariátem v Moravské Ostravě zrušena a její kompetence převzal neustále sílící komisariát ve Zlíně. Kromě sledování situace na Moravě, se brněnská úřadovna Gestapa a její pobočky zabývaly rovněž sledováním situace na Slovensku. Gestapo průběžně zaměstnávalo kolem 1000 lidí. V oficiálním Seznamu příslušníků gestapa v Čechách a na Moravě, vydaného poválečnými ministerstvem vnitra v roce 1946 nacházíme 5861 jmen jeho příslušníků a příslušnic z území celých Čech a Moravy, tedy i včetně Sudet, kteří zde působili v letech 1939-1945.

Poté se v protektorátě usídlily ostatní německé policejní složky, které se již předtím instituovaly v Sudetech - Kripo, Orpo, členící se na ochrannou policii (*Schutzpolizei*), četnictvo (*Gendarmerie*), obecní výkonou policii (*Gemeindevollzugspolizei*) a požární ochrannou policii (*Feuerschutzpolizei*).

V Praze se nacházela vedoucí úřadovna Kripa, která působila na poli boji proti kriminalitě, hospodářské trestné činnosti a černému obchodu. Podřízené ji byly venkovní úřadovny a kriminální stanice na nejnižším stupni řízení.

Významné místo měla také Orpo, která se dělila na policejní sbory (kasernované jednotky – (*Polizeitruppen*) a samostatnou uniformovanou službu (*uniformierter Einzeldienst*). Policejními sbory byly, nejenom na území protektorátu, policejní pluky (*Polizeiregimenter*). V Čechách byl umístěný první z nich a dělil se na 4 prapory. Pluk sídlil v Praze, Klatovech, Kolíně a Táboře. Druhý pluk byl určen pro Moravu, měl rovněž 4 prapory a rozmístěný byl v Brně, Holešově, Jihlavě a Moravské Ostravě. Samostatné uniformované služby zastupovaly četnické oddíly v sídle vrchních zemských radů, strážní oddíly na cvičištích a další jednotky, včetně popravčích čet. Orpo, kromě jiného, dohlížela také na českou policii a kontrolovala její činnost. Její síla byla značná, protože ve všech jejích součástech sloužilo 16 500 mužů, zatím co např. SD měla jen 2000 mužů.

SD měla na území Protektorátu pět venkovních služeben (*Dienststelle*, nebo *Aussendienststelle*) – v Brně, Českých Budějovicích, Ostravě, Plzni a Hradci Králové, přičemž vedoucí místo v této struktuře měla úseková služebna SD v Praze (*Leitabschnitt Prag*). Další, poměrně menší, se nějakou dobu nacházely v Jičíně, Jihlavě, Kladně, Klatovech, Kolíně, Mělníku, Olomouci, Pardubicích, Táboře a v Zlíně. V Sudetech byla hlavní úřadovna v Liberci a další se nacházely v Opavě, Ústí nad Labem a Karlových Varech, s pobočkami v Litoměřicích a v Mostě. SD, působící v Sudetech, byla od roku 1944 podřízena úsekové služebně v Praze. SD a Gestapo si na území tzv. Protektorátu vytvořily širokou síť donášců, přičemž některé prameny uvádějí neuvěřitelný počet 100 000 konfidentů.

Abwehr měl rovněž svou nejdůležitější služebnu v Praze (*Abwehrstelle Prag*), pobočku v Brně (*Abwehrnebenstelle Brünn*) a jí podřízenou skupinu v Moravské Ostravě.

Tato sktruktura německých bezpečnostních orgánů na území protektorátu se udržela poměrně dlouho, ale situace se měnila koncem války. Kromě boje proti domácímu odboji, sabotážím a parašutistickým výsadbám, Gestapu přibýly úkoly v oblasti dohledu nad zahraničními dělníky, zajatci a zejména boj proti graduujícímu partyzánskému hnutí. V roce 1944 došlo k sjednocení jednotek Gestapa a Kripa a vzniklo jednotné Velitelství Sipa (*Kommandeur der Sipo*). Ve stejném roce se pod policejní velení v Praze dostaly rovněž služebny v Sudetech.

Současně přišla další opatření, namířena zejména proti rostoucí aktivitě partyzánských paradesantních skupin. V květnu a srpnu 1944 vznikly na severní Moravě zvláštní protipartyzánské policejní operační jednotky (*Einsatzkommando*) Orpo - Miethe a Rusam, se sídlem ve Frýdku a v Rožnově pod Radhoštěm. K nim záhy přibýly protipartyzánské jednotky SS Schill a Ohlen. Po vypuknutí SNP byly na území východní Moravy přijatá rázná opatření, zejména bylo zakázáno českým četníkům vstup do lesa v uniformě, protože jejich uniformy častou používali partyzáni, a byl důsledně kontrolovaný jejich pohyb. Do všech větších četnických stanic byli dosazováni Němci. V září Gestapo zřídilo Zvláštní oddíl F (*Sonderkommando F*), který byl záhy doplněn třemi oddíly z území Říše. Z řad pořádkové policie vznikl pak Operační oddíl II. Burger (*Einsatzkommando II. Burger*). Gestapo pro boj s partyzány zřídilo svou další pobočku a umístilo ji do Chrudimi. Na severní a východní Moravu byly dále přesouvané značné vojenské a policejní síly, zejména jednotlivé prapory obou zmíněných policejních pluků, ale pronikání partyzánských skupin ze Slovenska zastavit nedokázaly.

O mimořádné složité situaci svědčí také vznik zvláštních stíhacích svazu SS (*SS Jagdverbände*). Jejich organizace byla 13. září 1944 svěřena O. Skorzenymu. Vzniklo 5 stíhacích svazů, které byly podřízené velitelům jednotlivých armád. Na Slovensku se smutně „proslavily“ jednotky Edelweiss, Josef a Schneewittchen. Podobně jako Sonderkomandá byly složené jednak z říšských, ale velice často sudetských Němců, ovládajících češtinu, stejně tak domácích kolaborantů a ruských zajatců, kteří se dali do služeb Němců. Vystupovali v potrhaných uniformách Rudé armády, byli vyzbrojeni její zbraněmi, mluvili rusky, vydávali se za uprchlé zajatce nebo za partyzány, získávali důležité informace, odhalovali pomocníky partyzánů z místního obyvatelstva a vše završoval závěrečný úder a popravy bez soudů. Na území Moravy se o tom přesvědčili obyvatelé severomoravských obcí Ploština a Prlov.

Bezpečnostní orgány hitlerovského Německa byly na našem území v podstatě nesourodým prvkem, který s tradicí naší policie neměl nic společného. Přesto to byly ze všech těchto orgánů instituce rozhodující.

Zcela zvláštní a výjimeční kapitolou v dějinách policie na našem území byla existence neobvyklého policejního útvaru v terezínském ghettu, nazvaného Stráž ghetta (*Ghettowache*), složeného z Židů, kteří sem byli deportováni ze všech koutů protektorátu a později i ciziny. Ghetto mělo navenek vlastní samosprávu, ale celé řízení bylo plně v rukou SS a velitele tábora. Za pořádek a bezpečnost uvnitř ghetta obecně odpovídala Rada starších (*Ältestenrat*) a její bezpečnostní oddělení (*Abteilung für innere Verwaltung*), které mělo pečovat o vnitřní chod ghetta a zabývat se také potíráním kriminality. Příkaz k vytvoření policejního útvaru z řad vězňů dala již 1. prosince 1941 Ústředna pro židovské vystěhovalce v Praze, vedena Hansem Güntherem. Stráž se ale stala pouze doplňující organizací udržování pořádku v ghettu, protože jádro této činnosti leželo na místní jednotce SS, které až do června 1942 pomáhali protektorátní četníci.

První jednotka Stráže ghetta vznikla v prosinci 1941 a to z transportu, jenž do ghetta dorazil 4. prosince. V jejím čele stál vedoucí (*Leiter*) Josef Klaber. Nejdříve měl k dispozici jen dvacítku mužů, poté se jejich stav značně rozšířil. V březnu 1942 měla Stráž tabulkový počet 250 mužů, ale ve skutečnosti to bylo jen 221 mužů. Řídila se Služebním řádem. Klaberovým zástupcem (*Leiter-stellvertreter*) byl Fritz Janowitz. Stráž nikdy nebyla ozbrojena a její členové měli jen náznaky uniformy.

Podléhala jí také Kriminální stráž (*Kriminalwache*), kterou řídil dr. Karel Wessely. V březnu 1942 měl k dispozici kromě písarčky 18 pátračů (*Rechercheure*) nebo kriminalistů (*Kriminalbeamter*). V červnu 1943 byla přejmenována na Detektivní oddělení (*Detektivabteilung*) a z kriminalistů se stali detektivové (*Detektiv*). Přeživší vězňové ale na její činnost nevzpomínali po válce v dobrém.

V květnu 1942 se velení tábora dovědělo, že někteří příslušníci Stráže ghetta přes četníky udržují styky s vnějškem, takže Stráž i bezpečnostní oddělení byly 15. května zrušeny, viníci zařazeni do transportu a četníkům byl do tábora zamezený vstup.

Dne 17. května 1942 byla původní stráž nahrazena novou v počtu 50 mužů. Všichni byli vybráni z řad zbytků rozpuštěné Ghettowache, jejíž název bylo zakázáno používat, takže nová Stráž vznikla pod názvem Pořádková stráž (*Ordner-Wache*). Protože počet její příslušníků se záhy ukázal jako nízký, v červenci byl zvýšen na 170 mužů.

Dne 23. září 1942 byl do čela obnoveného bezpečnostního oddělení postavený dr. Karl Löwenstein, u velení tábora se těšící veliké důvěře. Současně převzal funkci vedoucího

Pořádkové stráž. Löwenstein měl představu o polovojenském charakteru své Stráže, proto kladl mimořádný, skoro až prušácký, důraz na výcvik a disciplínu. Z tohoto důvodu byli ke Stráži zařazeni pouze zdraví, zdatní muži ve věku do 45 let. Všichni navíc prošli náročným fyzickým výcvikem. Löwenstein dosáhl i toho, že pro svoji stráž získal původní název Ghattowache a její stav zvýšil na 420 mužů. Kromě ní mu podléhala také Kriminální stráž (*Kriminal-Wache*), Požární stráž (*Feuer-Wache*) a Transportní stráž (*Transport-Wache*), které vznikly v roce 1942.

Jeho dalším cílem bylo dosáhnout početní stav 600 mužů. Velení tábora si ale uvědomilo, že takto silný a dobře vycvičený oddíl může být v budoucnosti velkým bezpečnostním rizikem a v červenci 1943 stávající strážníky nahradili 150 zcela novými muži. Zanedlouho poté - 16. srpna 1943, byl Löwenstein, který se často dostával do sporů se samosprávou, pro údajné zneužití pravomocí funkcí zbavený a uvězněn. Podobně jako v prvním případě i teď byli strážníci po zrušení Stráže zařazeni do transportu.

Tedy vlastně ještě za Löwensteinova působení vznikla v podstatě již třetí Stráž, která se od předešlé lišila nejenom nižším počtem mužů, ale také věkem. Zařazeni do ní byli muži pouze ve věku 45-55 lety. Po roce počet členů stráže vzrostl na 200 mužů, ale na podzim roku 1944 byl jejich počet drasticky omezen na 50 mužů, všichni vyššího věku. Už se nepodrobovala jednotnému velení, ale byla decentralizována pro potřeby jednotlivých částí ghetta. Oba vedoucí Stráže ghetta J. Klaber a K. Löwenstein válku přežili.

Mezitím na bezpečnostní tradici I. ČSR navázala československá exilová vláda v Londýně, která si ustanovila vlastní ministerstvo vnitra. V první exilové vládě, vedené Janem Šrámkem (21. července 1940 – 12. listopadu 1942), funkci ministra vnitra zastával Juraj Slávik, který ve své funkci zůstal rovněž v druhé exilové vládě J. Šrámka (12. listopadu 1942 – 5. dubna 1945). Ministerstvo řešilo řadu důležitých úkolů, pomáhalo našim emigrantům, poskytovalo jim právní pomoc atd. Mezi jeho dvě nejdůležitější úkoly patřilo politické zpravodajství, které měl na starosti jeho IV. odbor a příprava dokumentů, které měly být využité po osvobození ČSR.

Samotné protektorátní bezpečnostní orgány uvnitř protektorátu navenek vypadaly nezávisle, na první pohled stejně jako před 15. březnem 1939, ale vnitřně jejich význam výrazně poklesl. Z hlediska německého měly pouze charakter pomocných policejních orgánů.

Na svém místě zůstalo Ministerstvo vnitra, v čele kterého se postupně vystřídali: Otakar Fischer, který toto funkci zastával skutečně minimální dobu (16. března – 27. dubna 1939), generál Alois Eliáš – předseda vlády tuto funkci zastával pouze dočasně a byl ji jenom pověřený (27. dubna – 1. července 1939), generál četnictva Josef Ježek (1. července 1939 –

19. ledna 1942) a nakonec bývalý pražský policejní prezident Richard Bienert (19. ledna 1942 – 5. května 1945). V této souvislosti nutno připomenout, že jeden z nich - gen. Eliáš byl nakonec nacisty zatčen a popraven. Generál Ježek v lednu 1942 odmítl složit slib loajality vůči hitlerovskému Německu a ze své funkce byl odvolaný. R. Bienert byl po válce za kolaboraci odsouzený k menšímu trestu, ale z vězení byl předčasně, kvůli svému zlému zdravotnímu stavu, propuštěný.

Své ministerstvo vnitra si ustanovila taktéž československá exilová vláda v Londýně. V první exilové vládě, vedené Janem Šrámkem (21. července 1940 – 12. listopadu 1942) funkci ministra vnitra zastával Juraj Slávik, který ve své funkci zůstal rovněž v druhé exilové vládě J. Šrámka (12. listopadu 1942 – 5. dubna 1945). Ministerstvo řešilo řadu důležitých úkolů, pomáhalo našim emigrantům, poskytovalo jim právní pomoc atd. Mezi jeho dvě nejdůležitější úkoly patřilo politické zpravodajství, které měl na starosti jeho IV. odbor a příprava právních dokumentů, které měly být využité po osvobození ČSR.

Na protektorátní ministerstvo vnitra byli, podobně jako na všechny ostatní instituce, dosazeni němečtí policejní důstojníci, kteří jeho činnost kontrolovali a vedli pro Německo žádoucím směrem. Na samotném ministerstvu nejdříve žádné zásadní organizační změny nenastaly, pouze jeho struktura byla postupně sblížována se strukturou německou.

Postavení ministerstva nebylo jednoduché. Již po Mnichovské dohodě se muselo vypořádat s problémem umístění policistů a četníků, kteří museli opustit Slovensko a Podkarpatskou Rus. Do Čech a na Moravu se tehdy začalo vracet kolem 9000 státních zaměstnanců. Tento proces pokračoval i po 15. březnu 1939. To vše v podmínkách, kdy se ještě stále řešily zcela stejné problémy zařazení policistů a četníků z Německem obsazených Sudet. Velká část z nich umístění v řadách policie a četnictva nenašla, takže obě tyto složky musela opustit. Stejně se vedlo desítkám policistů a četníků, kteří nebyli pro nový režim přijatelní. Další jejich část sama dobrovolně obě složky opustila, protože nesouhlasila s novým zaměřením jejich činnosti.

Na druhé straně se musí konstatovat, že některé části a oddělení státní policie již od počátku navázaly styky s německou okupační mocí, resp. se takovéto spolupráci v ničem nebránily. K prvnímu kontaktu mezi některými představiteli české policie a představiteli nastupující německé policejní moci došlo v Praze hned 15. března 1939 odpoledne, kdy jim bylo přikázáno účastnit se preventivního úderu proti potencionálním organizátorům odporu vůči německé moci. Za hlavní sílu byli v tomto směru považováni komunisté, kterých představitelé měli být neprodleně zatčeni a uvězněni. Druhou skupinou byli známí antifašisté a to z řad jiných politických stran, zejména sociálních demokratů a národních socialistů, ale

stejně tak emigranti z Německa a Rakouska. Německá okupační moc neměla v daném okamžiku dostatek sil, takovouto rozsáhlou akci samotná realizovat. Na druhý den – 16. března 1939, policejní ředitelství v Praze vydalo příkaz tuto akci, kterou známe pod kódovým označením Mříže (*Aktion Gitter*), bezodkladně provést. Odpoledne bylo zatýkání rozšířeno také o emigranty ze Sudet - marxisticky orientované a židovského původu. Akce proběhla hladce a rychle. Využilo se přitom seznamů, které v minulosti shromáždila protikomunistická ústředna. Na základě těchto podkladů bylo zatčeno 4639 osob. Po jejich prověrce, zejména vyhodnocení stupně jejich aktivity, byli dvě třetiny z nich propuštěné a ve vazbě zůstalo 1228 osob, které poté putovali do věznic a koncentračních táborů. Výsledky celé této akce představitele německé policie jednoznačně překvapily, protože se neočekával tak vysoký stupeň aktivity české policie a jejího nasazení. Počítalo se spíše s liknavostí, tichou sabotáží a nechutí zasahovat proti svým spoluobčanům. Bohužel, nic takového se, až na menší výjimky, nestalo.

Co se týče samotné státní policie, se musí konstatovat, že nová moc ji převzala fakticky beze změn, včetně příslušných zákonů, které řídily její činnost. V první řadě to platí o vládním nařízení č. 51/1936 Sb. o organizaci policejní správy a služby z 6. března 1936. Nová redakce ho jen uvedla jeho text do souladu s reáliemi protektorátu. Např. termín „státní policejní úřad“ byl zaměněný na „vládní policejní úřad“.

Podobné to bylo se strukturou policejních úřadů. Přirozeně, že ty, které se nacházely v odtržených Sudetech, již pod protektorát nespádaly. Takže v Čechách zůstaly jen 4 policejní ředitelství – Praha, České Budějovice, Hradec Králové a Plzeň. Na Moravě vládla situace obdobná a zbyly zde 3 policejní ředitelství – Brno, Moravská Ostrava a Olomouc. Vše doplňovala již omezená síť policejních komisariátů a policejních expositur.

V letech 1940 – 1941 došlo k jejich omezení. V Čechách byly nejdříve k 1. lednu 1941 na základě vládního nařízení z 21. listopadu 1940 (č. 449/1940 Sb.) zrušené policejní úřady v Terezíně a Vysoké nad Jizerou. Vládním nařízením z 19. prosince 1940 ke stejnému datu také policejní úřad v Polici nad Metují (č. 450/1940 Sb.). V roce 1941 byl k 1. lednu 1942 zrušený policejní úřad v Domažlicích (vl. nař. ze 7. srpna 1941 č. 423/1941 Sb.).

Na Moravě byl nejdříve vládním nařízením z 25. dubna 1940 (č. 195/1940 Sb.) k 20. červnu 1940 zrušený policejní úřad v Jemnici a poté výše uvedeným vládním nařízením z 21. listopadu 1940 byl zrušený policejní úřad v Moravské Nové Vsi (č. 449/1940 Sb.). Úkoly zrušených policejních úřadů přešly na zbylé úřady nebo na ministerstvo vnitra.

Nejvýznamnější změna zasáhla policejní ředitelství v Praze, kde bylo obnovené bývalé oddělení státní bezpečnosti, tentokrát pod označením oddělení „B“ (*Abteilung „B“*).

Základní činnost v oblasti státní bezpečnosti sice převzalo Gestapo, ale nedostatečně znalo české prostředí, neorientovalo se v něm, takže potřebovalo výkonného pomocníka, kterým se poté stalo toto oddělení. Jeho postavení bylo zvláštní, protože příkazy nepřijímalo od pražského policejního prezidenta, ale do Gestapa. V podstatě se sem vrátili všichni pracovníci bývalého oddělení pro státní bezpečnost. Nejenže ovládali němčinu, ale zejména znali metody práce politické policie a stejně tak prostředí, ve kterém pracovali. Pracovalo v něm 152 mužů, vedl ho český policejní důstojník, vnitřně se dělilo do čtyř referátů. První se zabýval vyšetřováním politicky orientovaných trestných činů a méně významných sabotáží. Druhý se věnoval trestním činům Židů, nejčastěji porušováním protižidovských zákonů. Třetí referát se orientoval na dozor nad činností protektorátních organizací a hnutí, přičemž jeho hlavním cílem bylo pátrat po ilegálních protistátních skupinách a jednotlivcích. Čtvrtý referát kontroloval oddanost zaměstnanců úřadů, veřejných a soukromých podniků.

Príslušníci oddělení „B“ složili také jako tlumočníci na Gestapu.

Na tom dlouhou dobu organizační změny, týkající se policejních úřadů, skončily. V roce 1942 došlo pouze ke změně správního obvodu policejního ředitelství v Olomouci (č. 74/1942 Sb.) a krátce poté v Českých Budějovicích (č. 129/1942 Sb.)

Zachována byla také řídicí struktura policejních úřadů. V čele policejního ředitelství v Praze stál policejní prezident a pražské policejní ředitelství si uchovávalo prioritní postavení v protektorátě, i když policejní ředitelství v Brně mu přímo nepodléhalo. V čele dalších policejních ředitelství byli policejní ředitelé, v čele vládních policejních úřadů policejní správce (policejní radové nebo komisaři). Policejní prezident i policejní ředitelé podléhali ministru vnitra a zemskému a zemskému prezidentovi. Policejní správce zase okresnímu hejtmanovi, zemskému prezidentovi a ministru vnitra.

Podle vládního nařízení č. 51/1936 Sb. byla policie i nadále rozdělena na uniformovanou a neuniformovanou čili na uniformovaný policejní strážní sbor a neuniformovaný policejní strážní sbor. Také na podstatě jejich činnosti, služebné podřízenosti, struktury, výzbroji a výstroji se moc nezměnilo. Obě tyto složky působily u všech policejních úřadů.

Uniformovaný policejní strážní sbor vykonával především pořádkovou a strážní službu, ale stejně tak se věnoval eskortám vězňů. U každého policejního úřadu existovalo oddělení uniformované policie v čele s příslušným policejním důstojníkem. Jeho příslušníci se dělili na důstojníky a gážisty mimo služební třídy. Ve větších městech, jako např. v Praze, bylo několik oddělení sloučeno v policejní úseky a byla zde zřízena velitelství uniformované policie. Přesto, že si policie určitou dobu zachovávala svou dřívější podobu, proběhla změna

dislokace nejnižších organizačních struktur, které byly přizpůsobeny poměrům v německé policii. Po této změně mělo např. velitelství uniformované policie v Praze k dispozici 6 odboček, 46 revírů a 1 policejní setninu. Oddělení obvykle stála nad strážnicemi, kterých počet odpovídal velikosti správního obvodu, jež místní policie pokrývala. Část strážníků pracovala přímo na stanici, část vykonávala pravidelnou pochůzkovou a strážní službu. Ve větších městech, kromě těchto struktur, byly zřízené také speciální policejní oddělení, jako např. oddělení dopravní policie, oddělení motorizované policie, jezdecké policie a oddělení při policejní věznici.

Vzhledem k okleštění území Čech a Moravy, došlo ale ke snížení počtu měst, ve kterých velitelství uniformovaná policie sídlilo. Bylo tak v Praze, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Kladně, Náchodě a Plzni. Na Moravě tomu bylo v Brně, Ostravě a Olomouci. V čele uniformované policie stál až do 30. června 1942 Čech, poté byl po reorganizaci v únoru 1942 nahrazen německých policejním důstojníkem.

Také neuniformovaná policie nejdříve neprošla žádnými většími změnami. Její sbor byl, obdobně jako tomu bylo u uniformované policie, přidělen ke každému z vládních policejních úřadů. Část její příslušníků vykonávala kriminální službu, druhá část se věnovala zpravodajské činnosti, zejména v oblasti ochrany hospodářství a boje proti kriminalitě vůbec, ale dohlížela i na morálku, vykonávala sociální policii. Působili v ní policejní úředníci, gážisté mimo služební třídy a policejní agenti.

Velitelství kriminální policie bylo v Praze a v Brně. Praze podléhalo deset kriminálních oddělení (České Budějovice, Hradec Králové, Jičín, Kladno, Klatovy, Kolín, Mladá Boleslav, Pardubice, Plzeň a Tábor. Brnu tři kriminální oddělení v Moravské Ostravě, Olomouci a Zlíně. Nadále existovala Všeobecná kriminální ústředna.

Dne 21. září 1941 byl do funkce zastupujícího říšského protektora jmenovaný obergruppenführer SS a generál policie, šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) a Bezpečnostní služby (SD) Reinhard Heydrich, který po čase začal provádět svou policejní reformu. Stal se totiž současně také velitelem protektorátní policie, což zvyšovalo jeho pravomoci. Po jeho nastoupení nejdříve začala další čistka protektorátního policejního aparátu. Definitivně ho museli opustit všichni legionáři, prováděli se rasové zkoušky, pečlivě se zkoumala minulost nováčků, do centra pozornosti se dostala znalost německého jazyka.

Dne 27. února 1942 ve svém Věstníku zveřejnil hlavní rysy své policejní reformy. Zavedl především novou organizační přestavbu protektorátního ministerstva vnitra, které se od té doby členilo na devět sekcí. I. sekce se zabývala prezidiálními záležitostmi, II. sekce právními a organizačními záležitostmi, III. sekce personálními, IV. sekce komunálními, VI.

sekce stavební policii, bytovými a osidlovacími záležitostmi, VII. a VII. sekce zdravotními záležitostmi a IX. sekce veterinárními. Z uvedeného je zřejmé, že význam V. sekce, které se jako jediné zabývalo policejními záležitostmi, poněkud zapadal.

Posledním krokem této reformy bylo ustanovení dvou generálních velitelství bezpečnostních složek – uniformované a neuniformované protektorátní policie, na ministerstvu vnitra k 1. červenci 1942, čímž se opět bezpečnostní význam ministerstva zvýšil. Do čela obou těchto generálních velitelství byli postaveni vysocí němečtí policejní důstojníci, kteří byli současně důstojníky SS. V. sekce – bezpečnostních záležitostí, na ministerstvu vnitra tím zanikla. Oba generální velitelé ale již nepodléhali ministerstvu vnitra, ale přímo K. H. Frankovi. Na jedné straně se sice stali zástupci ministra vnitra, ale na straně druhé plně disponovali jeho pravomocemi, takže si fakticky mohli dělat, co chtěli.

Němečtí policejní důstojníci si plně podřídili také nově ustanovené funkce inspektorů uniformované a neuniformované policie pro Čechy a Moravu, protože i tyto funkce byly obsazené Němci. U uniformované policie se inspektory stali velitelé pluků pořádkové policie Čech a Morava, u neuniformované vedoucí kriminálních policejních centrál v Praze a v Brně. Úředním jazykem se stala němčina a německy měl být veden veškerý písemný materiál, ale v praxi to vždy nebylo tak prosté. Byl smazáván organizační rozdíl mezi policií a četnictvem na straně jedné a vzrostl význam policie kriminální. Pořádková policie byla nově pojmenována jako uniformovaná protektorátní policie, do které bylo zahrnuté četnictvo, uniformovaná vládní policie, uniformovaná obecní policie a požární policie, a bezpečnostní policie jako neuniformovaná protektorátní policie, která zahrnovala vládní i obecnou kriminální policii. Zaváděly se i nové uniformy. Vše směřovalo k vytvoření německé policejní struktury a plnému převzetí německých policejních zvyklostí.

Kromě tradičních policejních orgánů a institucí se objevily nové. V letech 1942-1944 to byl především Protektorátní policejní prapor Čechy (*Protektoratspolizei-Bataillon Böhmen*), který ale nakonec sloužil mimo území protektorátu. V roce 1944 se prapor vrátil zpět do protektorátu a jeho příslušníci byli přiděleni do řádné služby. Jeho moravskou obdobou byl Protektorátní policejní prapor Morava (*Protektoratspolizei-Bataillon Mähren*).

V rámci této reorganizace proběhly změny také u neuniformované policie. I zde její velení ovládli již plně Němci. Došlo dále ke změnám v rajonizaci podle německého vzoru. Dne 30. září 1942 došlo ke změně v oblasti kriminálních ústředí. Jak bylo uvedeno výše i v protektorátě existovala Všeobecná kriminální ústředna a nezávisle na ní Ústřední četnické pátrací oddělení. V rámci reformy byly obě tyto instituce spojené v jednu pod názvem

kriminální ústředna v Praze. Jí byly podřízené všechny policejní útvary – vládní policejní úřady a četnické pátrací stanice.

V čele kriminální služby stálo kriminální ředitelství, které se dělilo na čtyři kriminální inspekce a ty pak na kriminální komisariáty. První kriminální inspekce se zabývala poznávací službou, kriminálním zpravodajstvím, vedla pátrací kartotéku, kriminální policejní osobní spisy, vedla preventivní pátrání po zločinnosti, působila proti romské kriminalitě a vedlo kriminálně policejní biologické šetření. V Praze se dělila na čtyři komisariáty, v Brně na tři. Druhá kriminální inspekce měla za úkol potírat zločiny a zločince obecně nebezpečné, řemeslní a ze zvyku. Počet jejich komisariátů byl v Praze a Brně shodný – šest. Třetí kriminální inspekce měla v popisu potírat zločince, kterými se nezabýval druhý komisariát. V Praze měl osm komisariátů, v Brně čtyři – podle počtu místních služeben ve městě, Čtvrtá kriminální inspekce byla v podstatě původním oddělením „B“, kde se nejdřív předpokládalo, že bude celé převedeno přímo pod Gestapo. V Praze měla šest komisariátů, v Brně tři.

Boji proti kriminalitě mělo napomáhat také vládní nařízení č. 89/1942 Sb. o preventivním potírání zločinnosti z 9. března 1942. Jeho 1. § zaváděl plánovitý policejní dohled, kterému měli být vystaveni nenapravitelní kriminálníci, v nařízení označení jako „škůdci společnosti“. Paragraf 2. přesněji určoval osoby, kterých se měl policejní dohled týkat - zločinců z povolání; lidí nejméně 3x trestaných trestem vyšším jako tři měsíce; recidivistů; státu nebezpečné osoby a propuštěnce z policejní preventivní vazby. Je zřejmé, že policejní dohled mohl být používán také vůči státu nebezpečným, tedy nepohodlnými lidem. Paragraf třetí pak určoval systém výkonu dohledu, spolu se zákazy, které dohlížený nesměl porušit. Paragraf čtvrtý s názvem Trvání plánovitého policejního dohledu, určoval, že dohled může trvat tak dlouho, jak si to účel může vyžadovat. Celá II. část tohoto nařízení určovala systém preventivní policejní vazby, který v jedenácti paragrafech stanovoval podmínky zařazení nějaké osoby do takovéto vazby a určoval podmínky jejího výkonu. Čtvrtá část byla věnována výlučně Romům a pátá byla závěrečná.

V dalším období proběhla v policii další dílčí reorganizace. Počátkem roku 1943 to byly přepadové oddíly (*Überfallkommandos*). V Praze a Brně byly při velitelství uniformované stráže ustanoveny dva takovéto oddíly, u ostatních velitelství po jednom. Ústředí měly pomáhat při náhlých problémech, nebo při větších dopravních nehodách. Také zde se uplatnil německý vzor.

Dne 9. července 1942 vyšlo také vládní nařízení č. 250/1942 Sb. o obecní výkonné policii platné od 15. července stejného roku, kterým se upravovaly úkoly Obecné výkonné

policie, jejíž charakteristika je obsahem jiného hesla. Dne 30. prosince 1942 vyšla jeho novela a do Sbírky zákonů a nařízení byla zařazena pod číslem 34/1943.

Až do března roku 1944 žádné další podstatnější změny, týkající se protektorátního policejního aparátu, nevznikly. Došlo jen k úpravám správních obvodů vládního policejního úřadu v Hradci Králové vládním nařízením z 5. května 1942 (č. 299/1942 Sb.) platným od 1. 9. 1942, Moravské Ostravě vládním nařízením z 1. března 1943 (č. 68/1943 Sb.) k 1. květnu 1943, Náchodě vládním nařízením ze stejného dne (č. 69/1943 Sb.) k 1. dubnu 1943 a Českých Budějovicích vládním nařízením z 18. října 1943 (č. 277/1943 Sb.) k 1. prosinci 1943. Dne 26. února 1943 vyhláška ministra vnitra upravila výkon policejní služby v obvodu policejního ředitelství Plzeň (č. 62/1934 Sb.).

Nehledě na skutečnost, že nová struktura protektorátní policie existovala již od Heydrichovy reformy v roce 1942, protektorátní vláda své vládní nařízení o protektorátní policii vydala až 28. března 1944. Nařízení bylo zařazeno do Sbírky zákonů a nařízení pod číslem 77/1944, odvolávající se na znění nařízení zastupujícího říšského protektora R. Heydricha z 27. února 1942, uveřejněném ve Věstníku říšského protektora, str. 42.

Zákon oficiálně ukončil činnosti uniformovaného policejního strážního sboru a neuniformovaného policejního strážního sboru a zřídil uniformovanou a neuniformovanou protektorátní policii. Paragraf 1. stanovoval: „V Protektorátu Čechy a Morava náleží policejní výkonná moc, pokud na základě zvláštních ustanovení nepřísluší říšským orgánům, protektorátní policii“, což je více než výmluvné. Nařízení v dalším paragrafu nadále udržovalo dělení policie na uniformovanou a neuniformovanou protektorátní policii.

K uniformované protektorátní policii zařazoval – četnictvo, uniformovanou vládní policii, uniformovanou obecní výkonnou policii a hasičstvo z povolání, kterého název nařízení mění na „požární ochrannou policii“. Úkoly uniformované obecní policie mohly být rozhodnutím ministra vnitra přenesené na četnictvo nebo uniformovanou vládní policii.

Neuniformovaná protektorátní policie se skládala z vládní kriminální policie a obecní kriminální policie, dosud nazývaná obecní výkonná policie.

V čele obou stáli generální velitel uniformované protektorátní policie a generální velitel neuniformované protektorátní policie. Sjednocením policejní výkonné moci se měli zabývat inspektoři protektorátní policie. V popisu jejich činnosti nacházíme tyto úkoly. tvorba všeobecných zákonných předpisů na vedení, jmenovitě na úpravu služby a služebního dozoru, přibírání dorostu, zajišťování jeho výcviku, školení, výzbroje a výstroje, služební kázeň a hospodářské záležitosti protektorátní policie. Dále záležitosti požární ochrany, organizování

pomoci při katastrofách. Inspektoři uniformované a neuniformované protektorátní policie byli přiřčeni k zemským úřadům.

Paragraf 7. určoval organizaci a úkoly vládní kriminální policie. Pro zemi Českou to bylo kriminální ředitelství Praha, pro zemi Moravskou kriminální ředitelství Brno. Obě řídily kriminální oddělení a pobočky s omezenou věcnou a místní příslušností. Paragraf 8. byl věnován Obecné kriminální policii, kterou podřídil vládní kriminální policii.

Nařízení vstoupilo v platnost 7. dne po vyhlášení, tj. 8. dubna 1944.

Některé změny na základě tohoto vládního nařízení proběhly neprodleně, jinde situace nebyla tak jednoduchá. Tak např. k reorganizaci kriminální služby došlo až v červnu 1944.

Na vládní nařízení o protektorátní policii navazovalo další vládní nařízení z 12. dubna 1944 o úpravě některých služebních a platových poměrů příslušníků protektorátní policie, do Sbírky zákonů a nařízení začleněné pod číslem 88/1944. Velice podrobně stanovuje nejenom platové a další služební nároky policistů a četníků, převáděných na nové, nebo staronové, funkce v protektorátní policii, ale stejně tak podmínky přijetí, služební postup, školení, vzdělávání atd. Pro přijetí se např. vyžadovala tělesná výška 170 cm; stáří 18-25 roků; stav: svobodný bez alimentálních závazků; německá státní nebo protektorátní příslušnost; doklad o původu (adept nesměl být Židem, ani míšencem); zchovalost a způsobilost; průkaz o znalosti německého jazyka, u Čechů znalost českého jazyka ve slově a písmě; duševní způsobilost. Řešily se záležitosti důstojníků a gážistů mimo služební třídy, ale stejně tak různých specialistů – lékařů, zdravotníků, důstojníků účetní a hospodářské služby atd.

Nařízení ministra vnitra z 18. května 1944 o organizaci úřadu policejního prezidenta v Praze a policejního ředitelství v Brně (č. 122/1944 Sb.) měnilo vnitřní strukturu jejich policejních obvodů. Byla zrušena všechna policejní okresní komisařství a jejich úkoly přešly k 30. červnu na policejní ředitelství obou těchto měst.

Nedobrou situaci na úseku boje proti kriminalitě dokumentuje vládní nařízení z 25. května 1944 o policejní zajišťovací vazbě (č. 140/1944 Sb.), Nařízení celou tuto činnost svěřilo protektorátní kriminální policii. Současně stanovilo podmínky její přípustnosti, okruh lidí, kterých by se týkala a stejně tak délku trvání zajišťovací vazby.

Poslední změnu přineslo vládní nařízení z 6. listopadu 1944 o organizačních změnách v oboru vládní policie (č. 256/1944 Sb.). Nařízení v podstatě povýšilo většinu vládních policejních úřadů. Policejními prezidii se kromě Prahy napříště staly také policejní úřady v Plzni, Brně a Moravské Ostravě. Všechny ostatní policejní úřady se změnily v policejní ředitelství, přičemž se zřejmě počítalo s proměnou dalších ředitelství v prezidia. Tyto změny měly být odměnou za kvalitní výkon služby, pod kterým si v závěru II. světové války můžeme

představit cokoli. Přednostou policejního prezidia byl policejní prezident, přednostou policejního ředitelství policejní ředitel. Všichni byli podřízeni zemskému prezidentovi a ministru vnitra. Policejního prezidenta v Praze do funkce jmenoval a odvolával z ní státní prezident, ostatní přednosty ministr vnitra, který měl také právo po dohodě s ostatními ministry zřizovat nebo rušit vládní policejní úřady a jejich pobočky. Ministr vnitra byl současně pověřený výnosem upravit chod vládních policejních úřadů. Vládní nařízení nabylo účinnosti 7. den po jeho vyhlášení, tj. 13. listopadu 1944.

V průběhu roku došlo navíc k dílčím úpravám správních obvodů policejních úřadů v Praze a Brně – vládním nařízením z 19. dubna 1944 (č. 99/1944 Sb.) a vládním nařízením z 15. května 1944 (č. 119/1944 Sb.).

Činnost protektorátní policie a četnictva v době II. světové války je traktována různě a zabírá celou řadu názorů od černé až po růžovou barvu. Ale zde stejně jako v jiných případech a hodnoceních, neexistuje jeden komplexní pohled, který by šmahem celou záležitost vyřešil. Již bylo uvedeno výše, že protektorátní policie se po 15. březnu 1939 velice aktivně podílela na realizaci akce Mříže. Stejně tak bylo uvedeno, že mnozí předmnichovští policisté, strážníci a četníci řady protektorátní policie a četnictva opustili. Někteří odešli za hranice a vstoupili do československých ozbrojených jednotek a bojovali za naši svobodu. Další se zapojili do vnitřního odboje, přičemž mnozí z nich padli do rukou Gestapa a svou činnost zaplatili i životem.

Stejně to bylo např. po atentátu na R. Heydricha 27. května 1942. Část policistů a četníků se velice aktivně a dá se říci, že až horlivě usilovala dostat československým parašutistům na stopu a zapojila se do pátrání po nich. Jiná část policistů a četníků se naopak snažila lidem pomáhat a vyšetřování zdržovala. Stejně to bylo na konci války, kdy např. čeští četníci zastřelili 2. října 1944 v Hřišti u Příbyslavi generála Vojtěcha Lužu, jednoho z předních činitelů významné odbojové skupiny Rady tří. Další se podíleli na odhalování paradesantních skupin a likvidaci části partyzánských oddílů a do konce války spolupracovali s Němci. Nežili ale v lehké době, kdy provokace členů a agentů Gestapa byly na denním pořádku a každý, byť jen náznak spolupráce s odbojem, byl trestán smrtí celých rodin. V této situaci, kdy bylo těžké rozlišit, kdo je skutečným odbojářem a kdo agentem Gestapa, se staly chyby i omyly.

Na druhé straně je po vypuknutí SNP zaznamenáno mnoho pokusů četníků a policistů překročit ilegálně protektorátní hranici a na Slovensku se zapojit do bojů proti fašismu. Nejznámějším případem se stal úspěšný přechod 18 četníků v čele s por. Karlem Holasem 12. září 1944. K. Holas a sedm jeho přátel válku nepřezilo a na Slovensku nalezlo svou smrt.

Protektorátní policisté a četníci se plně zapojili také do Květnového pražského povstání a v boji padli. Jiní zahynuli mimo Prahu, někteří se dokonce stali obětmi spojeneckého bombardování. A. Císař ve své studii K problematice ztrát příslušníků bývalého četnictva a policie v českých zemích v letech okupace a za květnového povstání českého lidu uvádí, že v době okupace bylo popraveno za aktivní odbojovou činnost proti okupantům, umučeno v koncentračních táborech či zemřelo na následky útrap vězení 282 policistů a četníků. V květnových bojích roku 1945 bylo v Čechách usmrceno 69 policistů a četníků a 156 bylo zraněno. Na Moravě to bylo 15 mrtvých a 28 zraněných. Celkem padlo 84 osob, z toho v Praze 43. Podle své příslušnosti to bylo 37 četníků, 45 státních policistů a 2 obecní policisté. Spolu s tím při výkonu služby ve dnech 17. dubna – 4. května zahynulo 14 četníků, 19 státních policistů, 1 obecní policista a 1 příslušník požární policie, celkem 35 mužů. Z toho 21 při bombardování, 7 při výkonu služby, 3 při osvobozeneckých bojích po boku Rudé armády a 4 při jiné příležitosti.

Jaromír Slušný

LITERATURA:

BOHATA, I., *Místo a úloha policie ve státním aparátu buržoazního Československa v letech 1918-1939*, Praha: SPVKAČ FMV, 1980, 70 s.; CÍSAŘ, A., *K problematice ztrát příslušníků bývalého četnictva a policie v českých zemích v letech okupace a za květnového povstání českého lidu*, in *Historie SNB 3*, SPVKAČ FMV, Praha 1978, str. 55-58; HOLUB, O.: *Obranná zpravodajská služba v buržoazní Československé republice v letech 1918-1939*, in *Historie SNB 3*, SPVKAČ FMV, Praha 1978, str. 58-70; KÁRNÍK, Z., *Pražské policejní ředitelství, jeho Státní (politická) policie a její informátoři z řad občanstva v převratných dobách Velké války očima očistného Výboru pro prozkoumání policejního archivu v letech 1918-1920*, in *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, č. 7, 2007, ss. 247-256.; KUČEROVÁ, M.: *Samospráva a velení SS v ghettu Terezín*, (magisterská diplomová práce) MU Brno 2013, 158 s.; MACEK., P., UHLÍŘ, L., *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918-1939)*, Praha: Police history, 1999, 230 s.; MACEK., P., UHLÍŘ, L., *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a slovenský stát (1526-1918)*, Praha: Police history, 2001, 178 s.; MALÝ, K. a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 4. přepracované vydání, Praha: Leges 2010, 640 s.; MALÝ, K., SIVÁK, F., *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*, 2. přepracované vydání, Jinočany: H & H, 1993, 533 s.; SLUŠNÝ, J., *Světové dějiny policie – středověk novověk*, Praha: Slávy dcera 2006, 767 s.; SCHELLE a kol., *Právní dějiny*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2007, 1134 s.; VIETOR, M., *Dějiny státu a práva na území ČSSR*, Bratislava: UK, 1967, 445 s.; VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., *České právní dějiny*, 2. upravené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 694 s.; VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., *České právní dějiny do roku 1945*, Ostrava: Key Publishing, 2007, 218 s.;

